

KOVÁCS ORSOLYA ESZTER*

Különleges szakismeret birtokában: Recenzió *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései* című kötetről

*Possessing Special Expertise:
Review of the Book “Current Challenges of Expert Evidence”*

ABSZTRAKT

A recenzió Nogel Mónika 2020 őszi *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései* címmel megjelent kötetét mutatja be. Az ismertető a szerző gondolatmenetéből elsősorban azt az ívet emeli ki, melyben a hiteltérdemlőség fogalmával és a tudományos-szakmai megalapozottság kritériumrendszerének megalkotásával állítja helyre az igazságügyi szakértők tevékenységébe vetett bizalmat.

Kulcsszavak: igazságügyi szakértői vélemény, büntetőeljárás, hiteltérdemlőség, magánszakértő, Nogel Mónika

ABSTRACT

The book titled “Current Challenges of Expert Evidence” by Mónika Nogel published in 2020 is reviewed in the present article. The review focuses mainly on the author’s thesis which restores confidence in forensic expert reports by constructing the definition of credibility and its criteria.

Keywords: forensic expert report, criminal proceedings, validity, private expert witness, Mónika Nogel

Nogel Mónika könyve, *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései* 2020 őszi jelent meg a HVG-ORAC kiadó gondozásában. A szerző PhD-értekezését is a témában készítette *Igazságügyi szakértői vélemények hiteltérdemlősége a büntetőeljárásban* címmel, melyet 2019-ben védett meg a Pécsi Tudományegyetemen. A győri Széchenyi István Egyetem adjunktusa az igazságügyi szakértői tevékenység területén végzett kutatásai során közel ezer tétel szakirodalom és eseti bírósági döntés nyomán dolgozta ki a szakvélemény hiteltérdemlőségének definícióját és feltételrendszerét, mely hiánypótló a magyar jogirodalomban.

* Dr. Kovács Orsolya Eszter, PhD-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; e-mail: orskovacs@student.elte.hu.

A könyv a szakértők, a jogalkalmazók és a jogalkotók számára egyaránt hasznos, minden részletet átfogó elméleti és gyakorlati ismeretanyaggal szolgál. A szakértőkre vonatkozóan nemzetközi kontextusban, konkrét jogeseteken keresztül fogalmazza meg a velük szemben fennálló elvárásokat, a jogalkalmazókat pedig a szakvélemény elfogadására és felhasználására vonatkozó szempontrendszer bemutatásával segíti. A jogalkotók figyelmét arra hívja fel, hogy – bár az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény ezt a célt tűzte zászlajára¹ – Magyarországon sajnos a mai napig nem erősödött meg kellőképpen az igazságügyi szakértői tevékenységbe vetett bizalom.²

A szerző a könyv fejezetei során következetesen jelzi a jelenleg hatályos szabályozás hiányosságait, ám nem áll meg a problémák felvetésénél, hanem minden esetben – nemzetközi kitekintés mellett, a jó példa bemutatásával – javaslatot tesz a hatékony megoldásra is. A könyv olvasója, tartozzon akár a fent említett triászba, vagy legyen az igazságügyi szakértői tevékenység iránt érdeklődő szakmabeli, ám e téren laikus olvasó, egy könnyen átlátható szerkezetű, az ismereteket széles körben bővítő tudományos olvasmánnyal lesz gazdagabb. A mű nyelvezete miatt végig olvasmányos, a fejezetek izgalmas jogesetekkel tűzdelték. Az olvasó a szerzővel együtt járja végig a könyv hipotézise igazolásának útját, s végül a szakértői munka – nem szabványosított – „minőségbiztosításában” találja meg a szakvélemény hiteltérdemlőségének kulcsát.

Melyek a szakértői bizonyítás mai, aktuális kérdései? A szerző fejezetről fejezetre mutatja be a kérdéskör régi és új, problematikus pontjait. Példaként említhető a pártatlanság követelménye garanciális lehetőségeinek kérdésköre a magánszakértő intézménye vonatkozásában. A magánszakértői véleményt azonban további dilemmák is övezik: állást szükséges foglalni abban a kérdésben, hogy az ő munkájuk eredménye szakvéleménynek, még pontosabban igazságügyi szakvéleménynek minősül-e.³

A kötetben a pontatlan fogalmazásból adódóan a konkrét eljárásban jelentős bizonytalanságot szülő megoldások részletekbe menő bemutatását követhetjük nyomon, mint az alkalmazott terminus technikusok össze nem vethetősége. Nem mindegy az sem, hogy a beterjesztett szakértői vélemények vagy a megengedett megbízások száma kerül maximalizálásra.⁴ Ugyanígy bizonytalanság fakad a szakértőjelölt eljárásbeli deklarált jogosítványainak hiányából is.⁵

Milyen felmerülő kérdés esetén rendelhető ki, alkalmazható igazságügyi szakértő? Természetesen csak a jogon kívül eső – mint különleges szakértelmet igénylő –

¹ „Az említett minőségi változásokat követő elégtelen reakciók, az igazságügyi szakértői működéssel összefüggésben felmerült aggályok, valamint a kamarai rendszer működésének a közelmúltban előtérbe került problémái elvezettek az igazságügyi szakértésbe és az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom megrendüléséhez. Mindezekre tekintettel az Országgyűlés az igazságügyi szakértői tevékenység és az igazságügyi szakértői szervezet megújítása, valamint az igazságügyi szakértésbe és az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom erősítése céljából a következő törvényt alkotja.”

² NOGEL Mónika: *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései*. HVG-ORAC, Budapest, 2020, 14.

³ NOGEL: i. m., 20.

⁴ NOGEL: i. m., 22.

⁵ NOGEL: i. m., 95.

szakmai kérdések vonatkozásában, tekintettel arra, hogy a jogkérdésekben maga a jogalkalmazó a szakértő.⁶ *lura novit curia*: Ez az elv mindkét megközelítésben érvényt kell hogy nyerjen: a jogalkalmazó oldaláról úgy, hogy jogkérdésben nem rendel(het) ki szakértőt; a szakértő oldaláról pedig úgy, hogy tartózkodik a jogkérdésben történő véleménynyilvánítástól, elkerülve azt, hogy a rá vonatkozó tilalmat megszegje. Amennyiben hatáskörén túlterjeszkedik, az fegyelmi vétségnek is minősülhet.⁷ A szerző konkrét jogesetekkel alátámasztva nyújt figyelemre méltó (természetesen nem taxatív) felsorolást a jellemző jogkérdésekről, amelyeknek a megítélése a bíróság feladata. Ilyen például a szavahihetőség, a fizetéseképtelenség, a képek pornográf jellegének, a közveszély fennállásának megállapítása, vagy annak a kérdésnek a megítélése, hogy a súlyos kötelességszegés veszélyezteti-e a kiskorú fejlődését.

Az olvasó tudományos megközelítésben ismerkedhet meg a *CSI: A helyszínelők*, és más, a televízióban és az interneten elérhető bűnügyi sorozatok feltételezett, a büntetőeljárások és az igazságügyi szakértők megítélésére gyakorolt hatásával, a velük szemben támasztott irreális társadalmi, esküdtszéki elvárásokkal. A szerző megosztja velünk saját véleményét is a kérdésben: álláspontja szerint ugyan nem zárható ki ilyen hatás, az természeténél fogva tudományosan nem bizonyítható.⁸ A kötet végigkalauzol bennünket az első bűnügyi laboratórium 1923-as megalapításának történetén, valamint a *The Innocence Project* tevékenységén is.⁹ Az öreg kontinensre visszatérve pedig azt javaslom, semmiképp ne mulasszuk el a *heilbronni fantom*¹⁰ jogesetének tanulmányozását sem.

A szerző a hiányosságokra való figyelemfelhívás mellett javaslatot tesz arra, hogy követhető módon, szakadatlan láncolatban kerüljön dokumentálásra minden, a bűnjellel a begyűjtését követően történt esemény.¹¹ Ugyanígy a szakértővé válás folyamatára vonatkozóan is számos lényegi változtatást indítványoz. „*Felmerül a kérdés, hogy egy adott szakterület művelésének feltételeként jogszabályban előírt végzettség megléte egyúttal a szakkérdés megválaszolásához szükséges kompetencia meglétét is biztosítja-e. A válasz egyértelműen: nem. A szakértőt a 'különleges szakértelem' és nem az 'előírt végzettség megléte' teszi szakértővé, ahogy a szakértő igénybevételét nem a kirendelő 'különleges képesítésének' hiánya, hanem a 'különleges szakértelmének' hiánya indokolja.*”¹²

A könyv abból a megállapításból indul ki, hogy a szakértő munkája megítélésének talán egyik legérzékenyebb pontja a szakértői (vizsgálati) módszer kérésköre.¹³ Az erre épülő gondolatmenet eredményeképp a III. rész bevezeti a tudományos-szakmai megalapozottság fogalmát,¹⁴ kidolgozza a fogalomnak való megfelelés

⁶ NOGEL: i. m., 38.

⁷ NOGEL: i. m., 43.

⁸ NOGEL: i. m., 55.

⁹ NOGEL: i. m., 56.

¹⁰ NOGEL: i. m., 74.

¹¹ NOGEL: i. m., 89.

¹² NOGEL: i. m., 100.

¹³ NOGEL: i. m., 50.

¹⁴ NOGEL: i. m., 134.

kritériumrendszerét,¹⁵ ezt követően pedig alfejezetenként ismerteti meg az olvasót az egyes kritériumok részleteivel. A hiteltérdemlőség és a minőségre vonatkozó garanciális lehetőségek, a megfelelőség és a kontroll fogalmain keresztül eljutunk a felhasznált vélemény tartalmi értékelésének, azaz az érvényesség és a helyesség fogalmának logikai törvény szerinti megközelítéséhez.¹⁶

Összegezve, a kötet részletekbe menően vizsgálja az igazságügyi szakértők eljárásban betöltött szerepét és működésük garanciáit. A témával kapcsolatos megannyi kritikus pont szisztematikus összegyűjtése, valamint a tudományos, nemzetközi példákon nyugvó, megalapozott megoldási javaslatok teszik Nogel Mónika könyvét kiemelkedő jelentőségű olvasmánnyá a szakértők, a jogalkalmazók, a jogalkotók, illetve a tudomány más területén működő laikus olvasó számára is. Remélem, a kötet érdemi hatással lesz a hatályos jogi szabályozás átalakítására, amire feltétlenül szükség van.

¹⁵ NOGEL: i. m., 145.

¹⁶ NOGEL: i. m., 281.